



**Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası**

**DIŞ TİCARETTE YAPISAL DÖNÜŞÜM:  
KÜRESEL DİNAMİKLER VE TÜRKİYE EKONOMİSİ  
AÇILIŞ KONUŞMASI**

**Durmuş Yılmaz  
Başkan**

**17 Kasım 2009  
İstanbul**

## **Sayın Bakanlar, Değerli Basın Mensupları, Saygıdeğer Konuklar,**

Dış ticaret yapısındaki küresel değişimleri ve bu süreçte Türkiye imalat sanayinin yaşadığı dönüşümü konu alan konferansımıza hoş geldiniz.

Bildiğiniz gibi Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının temel amacı fiyat istikrarını sağlamak ve sürdürmektir. Fiyat istikrarının tesisi, Türkiye ekonomisinin verimlilik artışına dayanan, sürdürülebilir bir büyüme göstermesi için olmazsa olmaz şartlardan biridir. Bu çerçevede, Merkez Bankası olarak sanayimizde yaşanan dönüşümü de yakından takip etmekteyiz.

Türkiye ekonomisinde ihracatın ağırlığının artması ile birlikte, üretimin yapısı değişmekte ve üretim değerinde ithalat bileşeninin payı artmaktadır. Türkiye'nin üretim yapısındaki bu değişimi, dünyada 1980'li yıllardan itibaren hız kazanan küreselleşme eğilimi ile birlikte değerlendirmenin daha doğru olacağını düşünüyorum. Bu süreçte piyasa ekonomisi ilkelerini benimsemiş ulusal ekonomiler, mal, hizmet ve sermaye hareketlerinin önemli ölçüde serbestleşmesi ile birlikte küresel ekonominin parçası haline gelmiştir. Bu bağlamda, yirmi birinci yüzyılın ekonomi ve ticaret anlayışı, geçmiştekenden farklı bir üretim ve rekabet yapısını beraberinde getirmiştir.

Küresel ekonominin yeni kuralları, ulusal firmalara ve politika yapıcılara zorluklar getirdiği kadar fırsatlar da sunmaktadır. Dönüşümü doğru okuyabilenler, zorlukların üstesinden gelmek için uygun stratejiler ve politikalar geliştirerek, zorlu rekabet koşullarını kazanca çevirebilecektir. Dünya ekonomisinde önemli bir rol oynayan ülkemizin uluslararası rekabet konumunun güçlenmesi, küresel eğilimlerin derinlemesine çözümlenerek doğru tespitlerin yapılmasına ve sağlıklı politikaların oluşturulmasına bağlıdır. Bu çerçevede, bugün, Merkez Bankası'nda yürütülen iki araştırma projesinin bulgularını tartışmaya açıp, son yıllarda yaşanan dönüşümün iktisadi birimlerce daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktayız.

Tanıtımını yapacağımız çalışmalar birbirlerini tamamlayıcı niteliktedir. İlk çalışma uluslararası ticaretteki küresel eğilimleri özetlerken, ikinci çalışma Türkiye özelinde üretimin ithalat bağımlılığını incelemektedir.

İlk çalışma, II. Dünya Savaşı sonrasında ulusal ekonomilerin dışa açıklık oranının hızla arttığını, başlangıçta gelişmiş ülkeler arasında gözlenen bu eğilimin zamanla gelişmekte olan ülkelere de yayıldığını göstermektedir. Dışa açıklık, özellikle 1970'ler ve sonrasında, dış ticaretteki serbestleşme ile birlikte ivmelenmiştir. 1980'lerden başlayarak, sermaye hareketleri de yüksek hacimlere ulaşmıştır. Hız kazanan sermaye hareketleri ise dünya üretim ve ticaret yapısındaki dönüşümü desteklemiştir.

Dünya ticaretinin büyüme dinamiklerinin doğru anlaşılabilmesi, uluslararası mal ve hizmet ticareti ile sermaye hareketlerinin zamanla değişen yapı ve niteliğinin doğru bir şekilde tespitini gerektirmektedir. Günümüzde dünya ticaretini belirleyen başlıca unsurlar, yirminci yüzyılın başında hakim olan dinamiklerden önemli ölçüde farklıdır. Geçen yüzyılın ilk yarısında uluslararası ticaretin temelini oluşturan endüstriler arası ticaret, günümüzde yerini endüstri içi ticarete bırakmıştır. Uluslararası ticaret, farklı ürün gruplarının değişiminden ziyade, benzeşen ürün gruplarının değişimine dayalıdır.

Bu gelişmeye paralel olarak, uzmanlaşma kalıplarının gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeler arasında farklılaştığı dikkat çekmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin ihracatında sanayi ürünlerinin payı artarken, gelişmiş ülkelerin ihracatı sanayi ürünlerinden hizmetlere kaymaktadır. Dış ticarete konu olan ürünler incelendiğinde, küresel boyutta "ürün döngüsü" olarak ifade edilen ticaret anlayışının yaygınlaştığı görülmektedir. Gelişmiş ülkeler araştırma geliştirme faaliyetleri, kalifiye iş gücü ve teknolojik bilgi birikimindeki avantajlarını kullanarak piyasaya yeni ürünler ve teknolojiler sunmaktadır. Zamanla bu yeni ürünler standart teknolojiler ve kalifiye olmayan iş gücü tarafından da üretilebilir hale gelmekte, üretim merkezleri gelişmiş ülkelere taşınmaktadır.

Küresel ticaretteki bir diğer gelişme de dikey uzmanlaşma olgusudur. Teknolojik gelişmeler, firmaların üretim faaliyetlerini, farklı faktör yoğunluğuna sahip alt süreçlere bölerek, her süreci farklı bir ülkede gerçekleştirmelerine olanak vermektedir. Böylelikle, firmalar her süreci en avantajlı bölgede gerçekleştirebilmekte ve maliyetlerini düşürebilmektedir. Küresel rekabetin yoğunlaştığı günümüzde, küresel üretim zincirleri çoğunlukla çok uluslu şirketler tarafından yönlendirilmekte ve doğrudan yatırımlar bu süreçte önemli rol oynamaktadır. Bu yatırımlar genellikle

gelişmekte olan ülkelerin ihracatını artırırken, yeni sermaye ve teknoloji ihtiyacını da beraberinde getirmektedir.

Öte yandan, dikey uzmanlaşmayı gerektiren bu yeni ticaret sistemi, ekonomilerin ithalat bağımlılıklarını artırmaktadır. Küresel üretim zincirlerinin yaygınlaşmasıyla birlikte, gelişmekte olan ülkelerde çok uluslu şirketler için üretim yapan firmaların, gerekli kalite düzeyine ulaşabilmek için ara ve yatırım mallarını, ana firmanın ticari bağlantılarının bulunduğu diğer ülkelerden ithal etmeleri zorunlu hale gelmektedir. Bu işbirliği kalıbı, küresel rekabet gücü zayıf olan yerli yan sanayilerde güç kaybına yol açma potansiyeli taşıırken, küresel bir üretim ağının gelişimine de işaret etmektedir.

### **Değerli Konuklar,**

Bugün tanıtacağımız ikinci çalışmada ise, küresel eğilimlerin ekonomimize etkileri firma verileri kullanılarak incelenmektedir. Üretimin ithalata bağımlılığına odaklanılan çalışmada, imalat sanayi firmalarının hangi nedenlerle ara malı ve yatırım malını yurt dışından ithal etmeyi tercih ettikleri anket yoluyla ortaya konulmaktadır. Bunun yanında, sanayinin yatırım, istihdam ve ihracat yapısı, firmaların 2001 sonrası dönemde büyüme ve rekabet gücü stratejileri, kamu politikalarından etkilenme biçimleri, kamudan beklentileri ve geleceğe yönelik stratejileri, küresel krizin firmalara etkisi gibi konuların da incelenmesi hedeflenmiştir.

Çalışma, Türkiye’de üretimin ithalat bağımlılığını artıran iki ayrı süreç tespit etmiştir. Bunlardan ilki, sektörlerdeki firmaların ithal girdi kullanımına yönelik eğilimlerinin artması, ikincisi ise ithal girdileri yoğun olarak kullanan sektörlerin diğerlerine nazaran daha yüksek büyüme oranlarına ulaşmalarıdır.

İlk sürece ilişkin bulgular, anket kapsamındaki firmaların kullandıkları girdilerin bileşiminde ithalatın payının yüksek olduğuna ve bu payın son yıllarda artış eğilimi sergilediğine işaret etmektedir. Firmalara ilişkin veriler ithalat bağımlılığını artıran temel faktörün fiyatlar olmadığını göstermektedir. Kaliteli ürün eksikliği ve yurt içi üretimin bulunmaması veya yetersizliği, ara ve yatırım malı temininde firmaları ithalata yönlendiren esas unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır. İkinci sürece ilişkin bulgular da ülkemizin sanayi sektörlerindeki uzmanlaşma yapısında gözlenen

değişimin ithalata bağımlılık oranının artmasına neden olan temel unsurlardan biri olduğunu ortaya koymaktadır.

Bugün sunulan çalışmalar, ithalat bağımlılığı olgusunun esas olarak küresel ölçekte dış ticaretin yapısında yaşanan değişimin bir uzantısı olarak ele alınması gerektiğini işaret etmektedir. Bulgular, Türkiye'nin küresel rekabet gücünün kalıcı artışı için döviz kuruna dayalı kısa vadeli politikalardan ziyade, mikro reformları içeren uzun vadeli bir bakış açısına ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Yüksek katma değerli üretim süreçlerinde kalıcı rekabet gücüne ulaşılması, teknoloji ve altyapı yatırımlarının kalitesine, kalifiye iş gücünün artırılmasına, araştırma-geliştirme yatırımlarının teşvik edilmesine ve piyasa ekonomisi kurallarının etkin bir şekilde hayata geçirilmesine bağlı olacaktır.

### **Sayın Bakanlar, Değerli Basın Mensupları, Saygıdeğer Konuklar,**

Son söz olarak, araştırmalarımız sırasında bize değerli zamanlarını ayırarak sahip olduğu birikimi bizlerle paylaşan firma temsilcilerine teşekkür ediyorum. Firmalardan edindiğimiz mikro düzeydeki bilgiler, küresel kriz sürecinde para politikasına yönelik analizlerimize de önemli bir katkı teşkil etmiştir. Türkiye ekonomisini daha yakından takip edebilmek ve fiyat istikrarı temel hedefi doğrultusunda Türkiye'nin uzun dönemli sürdürülebilir büyüme dinamiklerini desteklemek amacıyla, firmalarımızla yakın iletişimimizi sürdürmeyi arzu ediyoruz.

Konferansımıza katkıda bulunan değerli katılımcılara teşekkür ediyor, konferansın herkes için faydalı sonuçlar doğurmasını diliyorum.